

ΣΩΜΑΡΑΣ Ε. ΧΡΗΣΤΟΣ

(Μηχανικός Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης)
(Μεταπτυχιακό στα Πληροφοριακά Συστήματα)

Ο κοινωνικός αποκλεισμός στους Ρομ και οι προοπτικές απασχόλησης σε επαγγέλματα που σχετίζονται με το περιβάλλον

Κανένας δεν μπορεί να αμφισβητήσει το γεγονός ότι οι κοινωνίες που έζησαν και αναπτύχθηκαν στον ελληνικό χώρο, όπως αυτός οριοθετείται σήμερα, ήταν πολυσυλλεκτικές και πολυπολιτισμικές¹. Οι Ρομ, ως τμήμα αυτής της κοινωνίας από πολύ παλιά (13ος αιώνας - Βυζαντινή εποχή και αργότερα επί Τουρκοκρατίας), χαρακτηρίζονται από μια διαχρονικότητα εξωομάδας, που μετατρέπεται σταδιακά σε ομάδα κοινωνικού αποκλεισμού της σύγχρονης κοινωνίας.

Με την μετάβαση από την αγροτική στην αστική κοινωνία και την αναδιάρθρωση του τρόπου παραγωγής που αυτή συνεπάγεται, η συμπεριφορά του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου προς τους Ρομ αρχίζει σταδιακά να διαφοροποιείται. Η υπόλοιπη κοινωνία τους φέρεται πιο επιθετικά από πριν διατηρώντας τα στερεότυπα του παρελθόντος τα οποία αναπαράγει παροξυσμικά σε προκαταλήψεις. Αυτές στη συνέχεια μετεξελίσσονται σε φαινόμενα κοινωνιοκεντρισμού² και κοινωνικού αποκλεισμού που γίνονται σήμερα όλο και περισσότερο ορατά. Όλα τα παραπάνω υφίστανται μέσα σε ένα ευρύτερο κλίμα ανασφάλειας, κρίσης αξιών, εθνοκεντρισμού και πολλών επεισοδίων ξενοφοβικής συμπεριφοράς.

Παρόλο που η ελληνική κοινωνία ήταν ανέκαθεν πολυπολιτισμική και κέρδιζε από την αλληλεπίδρασή της με τους άλλους πολιτισμούς, φαίνεται ότι τελευταία επιλέγει να κλείνεται σε ένα εθνοκεντρικό «κέλυφος». Το πνεύμα ανοχής που τη διέκρινε, χάνεται με τον καιρό, και δίνει τη θέση του σε κοινωνιοκεντρικές τάσεις και εξάρσεις.

Βιώνοντας αυτό το κοινωνικό μοτίβο, η κοινότητα των Ρομ γίνεται το υποδειγματικό αντικείμενο για να αναδειχθεί και να προκληθεί ο προβληματισμός γύρω από το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού.

Μιλώντας για αυτό καθ' αυτό το φαινόμενο, μπορούμε να πούμε ότι ως κοινωνικός αποκλεισμός ορίζεται η διαδικασία και η κατάσταση που προσδιορίζονται από: *α. την παρεμπόδιση και την έλλειψη κοινωνικών δικαιωμάτων³, β. την άρνηση και την αδυναμία συμμετοχής στην παραγωγή και στην απόλαυση των κοινωνικών και δημοσίων αγαθών⁴, και γ. την απαγόρευση και την απραξία στη διαμόρφωση του τρόπου και της άσκησης της εξουσίας* (βλ. ΚΕΚΜΟΚΟΠ, 1998, σελ. 67).

Επιπρόσθετα ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι πολυτομεακός και πολυδιάστατος, με πολλές αιτίες και αποτελέσματα. Συσχετίζεται με πλήθος άλλων φαινομένων

¹ βλ. Μάρκου Γ., 1996

² Βλ. Λεπενιώτης Γ., 1988, άρθρο

³ Η παροχή των κοινωνικών δικαιωμάτων πρέπει να γίνεται ταυτόχρονα με την παροχή των πολιτικών. Είναι αναγκαία η επίλυση του θέματος που αφορά τα πολιτικά δικαιώματα κυρίως των μεταναστών, για να μην αλλοιώνεται η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού σ' αυτούς και να απομακρύνεται έτσι η δυνατότητα αντιμετώπισής του. (ΚΕΚΜΟΚΟΠ, 1998, σελ. 56)

⁴ Δημόσια και κοινωνικά αγαθά είναι εκείνα των οποίων το όφελος δε διαιρείται και δεν εξαισιολογείται, αλλά διαχέεται σε ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο. Αυτά συνήθως τα παρέχει η οργανωμένη κοινωνία με τα θεσμικά της όργανα. Τέτοια είναι η εκπαίδευση, η άμυνα, η υγεία κ.ά. (βλ. Γεωργοσακόπουλος Θ., 1997, σελ. 31-32)

(παγκοσμιοποίηση οικονομίας, διαρθρωτικές αλλαγές στην παραγωγή, πολιτισμική ιδιαιτερότητα, χωρικές και οικονομικές ανισότητες κ.ά.) και διαφοροποιείται από ομάδα σε ομάδα, από χώρο σε χώρο και από χρονική στιγμή σε χρονική στιγμή. Εξαιτίας αυτής του της διαφοροποίησης είναι δύσκολο να αντιμετωπισθεί εφαρμόζοντας την ίδια πολιτική γι' όλους όσους αποκλείονται.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός των Ρομ⁵ οφείλεται κυρίως στην πολιτισμική τους ετερότητα (την οποία η υπόλοιπη κοινωνία την αντιμετωπίζει με στερεότυπα και προκαταλήψεις ενεργώντας άλλοτε κοινωνιοκεντρικά και άλλοτε εθνοκεντρικά) και στον τρόπο ζωής και τη φιλοσοφία που αυτοί έχουν για την στάση τους απέναντι στις αξίες των άλλων.

Επίσης η αλλαγή που επήλθε τις τελευταίες δεκαετίες στον τρόπο παραγωγής⁶ και οι διαμορφωμένες αξίες της «αστικής κοινωνίας» (η διατήρηση και επιδίωξη του γοήτρου, της δύναμης, της κοινωνικής θέσης, των ανισοτήτων, της κοινωνικής διαστρωμάτωσης κ.ά.), είναι μερικές από τις πιο σημαντικές αιτίες του φαινομένου που εξετάζουμε και οδηγούν τους Ρομ σε παραεπαγγέλματα, στην παραοικονομία και στο περιθώριο.

Το επόμενο στάδιο είναι η απόρριψη τους από την υπόλοιπη κοινωνία. Την απόρριψη την «αποδέχονται» με ποικίλους τρόπους (εσωστρέφεια, καχυποψία και αμφισβήτηση, επιθετική αντίδραση, παραβατικότητα, εξάρτηση, υποταγή). Οι παραπάνω συμπεριφορές τους εξωθούν ακόμα περισσότερο στο περιθώριο και τους μετατρέπουν σε μια εξωομάδα ειδικής ιστορικής και κοινωνικής ταυτότητας.

Αυτή η εξωομάδα κινείται και ζει μέσα σε χώρους οι οποίοι δικαιολογούν, και εκ των πραγμάτων ταυτίζονται με την παραπάνω ταυτότητα. Οι χωρικές εκφάνσεις του αποκλεισμού των Ρομ είναι τόσο οι μετακινούμενοι πόλοι εγκατάστασης (παντελής έλλειψη υποδομών και συνθηκών υγιεινής, υποβαθμισμένη ποιότητα ζωής), όσο και οι περιθωριοποιημένες ζώνες κατοικίας στις παρυφές των πόλεων. Οι χώροι στους οποίους ζουν οι Ρομ δεν εξοπλίζονται με υποδομές και λειτουργίες (αποκλεισμός της ομάδας αλλά και του τόπου κατοικίας εξαιτίας της συγκεκριμένης πολιτισμικής της ταυτότητας). Από την άλλη οι ίδιοι οι χώροι, εξαιτίας των ελλειπών υποδομών και των ανισοτήτων που τους χαρακτηρίζουν, αναπαράγουν και αυξάνουν τον αποκλεισμό των ανθρώπων που τους κατοικούν.

Κλείνοντας τη συγκεκριμένη θεωρητική προσέγγιση του αποκλεισμού των Ρομ, πρέπει να πούμε ότι οι διαστάσεις και οι επιπτώσεις του εξεταζομένου φαινομένου παρατηρούνται τόσο στην εκπαίδευση, στην απασχόληση, στην κατοικία και την ποιότητα του περιβάλλοντος του χώρου εγκατάστασης, όσο και στις κοινωνικές σχέσεις, στην υγεία, στον πολιτισμό και τη ψυχαγωγία. Τέλος εμφανή είναι τα σημάδια στην παροχή των υπηρεσιών και των δικαιωμάτων. Επιπρόσθετα τα αποτελέσματα αυτού οδηγούν στη διόγκωσή του, και επομένως στο συμπέρασμα ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι **φάυλος κύκλος**.

Παρακάτω μπορούμε να δούμε τα χαρακτηριστικά του φαινομένου αυτού στους εγκατεστημένους Ρομ και πιο συγκεκριμένα σ' αυτούς της Νέας Σμύρνης Λάρισας (περιοχή Νταμάρια). Όλα είναι αποτέλεσμα επιτόπιας έρευνας με ερωτηματολόγιο, η οποία διεξήχθη στους Ρομ και σε τμήμα των υπόλοιπων κατοίκων, που ζουν στη

⁵ Εκτενής αναφορά για την λειτουργία του φαινομένου στους Ρομ γίνεται στο Σωμαράς Χ., 1998, κεφ. 3

⁶ Εξαιτίας αυτής της αλλαγής η κοινωνία «δεν έχει όφελος» από τα ξεπερασμένα επαγγέλματα που ασκούν οι Ρομ, όπως συνέβαινε πριν, και αυτό την οδηγεί εν μέρει, να τους αποκλείει.

νοτιοανατολική περιοχή της συνοικίας της **Νέας Σμύρνης Λάρισας** (βλ. χάρτη). Τα στοιχεία που θα αναφερθούν είναι ενδεικτικά, όμως αποδίδουν πιστά την πραγματικότητα⁷.

α. Ταυτότητα του πληθυσμού των Ρομ

Από το δείγμα των Ρομ προκύπτει ότι στην περιοχή κατοικούν επί τω πλείστον Ρουντάρηδες (οι ίδιοι επιθυμούν να τους αποκαλούν Ρουμανόβλαχους --2500 άτομα), οι οποίοι προέρχονται από την Μολδοβλαχία και μιλούν εκτός από την ελληνική, τη ρουμάνικη γλώσσα, και Τσιγγάνοι (έτσι αναφέρουν τον εαυτό τους -- 10 με 15 οικογένειες) οι οποίοι εκτός από την ελληνική μιλούν τη Ρομανί Τσιπ και κατάγονται από τη Βουλγαρία.

Μέσα στη δεκαετία του `40 εγκαταστάθηκαν οι πρώτοι Ρομ στη Νέα Σμύρνη, και από τότε άρχισε σταδιακά να αυξάνεται ο αριθμός τους.

Το 54% του πληθυσμού τους έχει ηλικία κάτω από τα 18 έτη ενώ μόλις το 2% ξεπερνά τα 65 έτη (μεγάλο ποσοστό θνησιμότητας σε μεγάλες ηλικίες).

Η μέση ηλικία γάμου τους είναι τα 18 χρόνια, ενώ η αντίστοιχη για το δείγμα των υπόλοιπων κατοίκων της περιοχής είναι τα 24 χρόνια.

Τέλος, το 82,9% των νοικοκυριών των Ρομ που συμμετείχαν στην έρευνα έχει πάνω από 6 μέλη, ενώ ο μέσος αριθμός μελών κατά νοικοκυριό είναι τα 8 μέλη. Αντίθετα σε κάθε νοικοκυριό του δείγματος των υπόλοιπων κατοίκων, ζουν κατά μέσο όρο 4 μέλη.

β. Κατάσταση και περιβάλλον κατοικίας

Όλοι οι Ρομ στην περιοχή της Νέας Σμύρνης στεγάζονται σε κανονικές κατοικίες. Το 10% των κατοικιών τους είναι σε πολύ κακή κατάσταση. Επιπρόσθετα το μέσο εμβαδόν κατοικίας που αναλογεί σε κάθε μέλος του νοικοκυριού, στο σύνολο των νοικοκυριών των Ρομ, φτάνει τα 10,12 τ.μ, όταν οι οδηγίες του ΥΠΕΧΩΔΕ απαιτούν 30 τ.μ / μέλος νοικοκυριού.

Αξιοσημείωτο είναι ότι τα νοικοκυριά των Ρομ που συμμετείχαν στην έρευνα δεν έχουν αποχέτευση σε υπόνομο και μόλις το 5% έχει κεντρική θέρμανση (τα αντίστοιχα ποσοστά για το δείγμα των υπόλοιπων κατοίκων της περιοχής είναι αντίστοιχα 31% και 63%).

Ακόμη τα μισά νοικοκυριά δεν έχουν εσωτερικό μπάνιο, ενώ 4 στα 10 δεν έχουν εσωτερική τουαλέτα. Αντίθετα τα νοικοκυριά του δεύτερου δείγματος (υπόλοιποι κάτοικοι) έχουν στο εσωτερικό τους, κατά 90%, τουαλέτα και μπάνιο.

Σημαντικά προβλήματα για την περιοχή κατοικίας των Ρομ είναι **α.** η πολυκοσμία (η μικτή πυκνότητα πληθυσμού είναι 284 κατ/Ha όταν η επιδιωκόμενη πυκνότητα για την περιοχή, όπως φαίνεται από την πολεοδομική μελέτη Λάρισας του 1987-1990, είναι 105 κατ/Ha), **β.** η κακή ποιότητα δρόμων, **γ.** τα σκουπίδια και οι κακές συνθήκες υγιεινής, και **δ.** οι ελλειπείς υποδομές και λειτουργίες (υπόνομοι, πεζοδρόμια, έλλειψη χώρων στάθμευσης, πάρκου-παιδικής χαράς, κέντρου νεότητας-αιθουσών ψυχαγωγίας κ.ά).

γ. Στοιχεία για την εκπαίδευση, απασχόληση και ασφάλιση

Σχετικά με την εκπαίδευση του πληθυσμού των Ρομ η κατάσταση είναι απογοητευτική. Το 78% των ερωτηθέντων δεν έχει τελειώσει το δημοτικό, ενώ το

⁷ Τα συμπεράσματα του παρόντος άρθρου συγκλίνουν με αυτά άλλων ερευνών που αφορούν στους εγκατεστημένους Ρομ. (βλ. Λυδάκη Α., 1997, Ντούσας Δ., 1997, Παυλή Μ., Σιδέρη, 1990, Κοκκινάκη Σ., 1983, Ιωαννίδου Α., 1990, Μουχέλη Α., 1996, Έξαρχος Γ., 1996 κ.ά)

36,6% δεν έχει παρακολουθήσει έως τώρα μαθήματα στο σχολείο. Για το έτος 1997-98, το 35% των μικρών Ρομ που ζουν στην περιοχή δεν ενεγράφη στο δημοτικό σχολείο. Συν τοις άλλοις το 65,4% αυτών που είναι σε ηλικία φοίτησης για το δημοτικό, προκύπτει ότι κατά πάσα πιθανότητα δε θα πάρει απολυτήριο, γιατί είτε δεν έχει εγγραφεί, είτε έχει διακόψει τις παρακολουθήσεις. (Πρόσφατα στοιχεία αποδεικνύουν ότι ο αριθμός των εγγραφών έχει αυξηθεί ενώ προβλέπεται αύξηση του αριθμού των ατόμων που θα πάρουν απολυτήριο μετά και την υλοποίηση του προγράμματος «Εκπαίδευση Τσιγγανόπαιδων» του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων)

Για την απασχόληση των Ρομ της περιοχής, μπορεί να αναφερθεί ότι το 41,5% και το 24,4%, ασκούν αντίστοιχα τα επαγγέλματα του εργάτη γης και του πλανόδιου εμπόρου-μικροπωλητή. Επίσης κάποιο άλλοι ασχολούνται με τη συλλογή και διάθεση σκραπ όπως και με άλλα περιστασιακά επαγγέλματα. Επί τω πλείστον οι κάτοικοι είναι υποαπασχολούμενοι και το 66,7% δεν ικανοποιείται από το επάγγελμα που ασκεί.

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι για τους νεαρούς Ρομ 18-30 υπάρχει σημαντικό χρονικό διάστημα που δεν ασκούν κάποιο από τα «περιστασιακά» τους επαγγέλματα εξαιτίας της μετακίνησης που αυτά απαιτούν.

Για την ασφάλιση τους προκύπτει ότι το 61% έχει βιβλιάρια απορίας, το 22% ασφάλιση ΟΓΑ και το 5% δεν έχει καθόλου ασφάλιση.

Τέλος, το 61% γνωρίζει πολύ λίγο ή καθόλου τα δικαιώματά του.

δ. Οικονομικό και πολιτιστικό προφίλ

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι το 20-30% των νοικοκυριών των Ρομ είναι στα όρια της φτώχειας όταν για την Ελλάδα το έτος 1992, οι φτωχοί ήταν το 21,5% του συνολικού πληθυσμού (βλ. Μοσχονάς Α., 1998, σελ.12).

Παράλληλα το οικονομικό επίπεδο των Ρομ επηρεάζει τους τρόπους ψυχαγωγίας τους. Έτσι οι πιο προσφιλείς τους τρόποι διασκέδασης είναι η τηλεόραση, οι επισκέψεις σε συγγενικά σπίτια και η μουσική (ξεπερνά το 80% ο αριθμός των ερωτηθέντων που διασκεδάζουν με τους παραπάνω τρόπους). Επίσης το 35-40% προτιμά τα κέντρα διασκέδασης τόσο στην περιοχή κατοικίας όσο και στην υπόλοιπη Λάρισα (κυρίως οι νέοι). Τέλος, πολύ μικρό ποσοστό επιλέγει τις διακοπές και ακόμη μικρότερο παρακολουθεί θέατρο και κινηματογράφο (τα ποσοστά είναι 19,5% και 12% αντίστοιχα).

ε. Σχέσεις μεταξύ των κατοίκων της περιοχής

Σημαντικό στοιχείο είναι ότι οι Ρομ με τους υπόλοιπους κατοίκους έχουν τυπικές σχέσεις. Ακόμη διαπιστώθηκε ότι οι τελευταίοι δε διαχωρίζουν τους Ρομ που κατοικούν στην περιοχή και όταν αναφέρονταν σ' αυτούς τους προσφωνούν με τις λέξεις «γύφτοι» ή «τσιγγάνοι». Αυτό το τελευταίο ενοχλεί πάρα πολύ τους Ρουντάρηδες κατοίκους των Νταμαρίων της Νέας Σμύρνης.

Το 20% του δεύτερου δείγματος της έρευνας (υπόλοιποι κάτοικοι της περιοχής) απορρίπτει τους Ρομ. Πάντως οι μισοί και παραπάνω δείχνουν να τους αποδέχονται και να τους συμπαθούν (κυρίως τους επιθυμούν σαν φίλους), χωρίς αυτό να υπερκαλύπτει την άποψη που υποστηρίζει ότι ένα από τα προβλήματα της περιοχής είναι η εκεί παρουσία των Ρομ (63,4%).

Συγκρινόμενη η κατάσταση των εγκατεστημένων Ρομ με αυτή των σκηνιτών, όπως προκύπτει από τις διάφορες έρευνες⁸ που έχουν διεξαχθεί κατά καιρούς, μπορούμε να πούμε ότι είναι κατά τι, καλύτερη. Δεν παύουν όμως οι περιοχές των εγκατεστημένων όπως αυτή που εξετάζουμε, να αξίζουν της ιδιαίτερης προσοχής από τους θεσμοθετημένους φορείς, γιατί χαρακτηρίζονται από σοβαρά προβλήματα που έχουν να κάνουν με την υγεία και την ποιότητα ζωής των κατοίκων τους.

Η περιβαλλοντική υποβάθμιση που υπάρχει στις περιθωριακές-περιαστικές ζώνες και στους καταυλισμούς όπου κατοικούν Ρομ, πρέπει να αντιμετωπισθεί άμεσα. Συχνά, στις υπερπολυτελείς αίθουσες συνεδρίων, υπάρχουν με ευκολία αναφορές στην ανάπτυξη της κοινωνίας και στην πολιτική που πρέπει να υπάρξει με στόχο τη βελτιστοποίηση του τρόπου ζωής των Ρομ. Όμως παραδείγματα χώρων κατοικίας των Ρομ όπως το παραπάνω, διαψεύδουν αυτές τις αναφορές.

Η πρακτική αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομ αποδεικνύει τις παρακάτω συμπεριφορές από τους θεσμικούς φορείς:

- α. χρήση μέτρων καταστολής, γιατί πρέπει να μάθουν να ζουν όπως το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο,
- β. χρήση μέτρων-ενεργειών αφομοιωτικών, τα οποία τελικά δημιουργούν την εξάρτηση των τσιγγάνων από τους φορείς,
- γ. ρομαντική προσέγγιση, που τελικά κρύβει την αδυναμία για παρέμβαση και οδηγεί σε λανθασμένες προσεγγίσεις (θετικό στερεότυπο),
- δ. πνεύμα αδιαφορίας και ανυπαρξία τόλμης για την εφαρμογή νεωτεριστικών μεθόδων αντιμετώπισης των προβλημάτων.

Η αντιμετώπιση με τα παραπάνω των προβλημάτων των Ρομ δεν οδηγεί στην επίλυση αλλά στη διατήρηση των κακών συνθηκών στις οποίες είναι υποχρεωμένοι να ζουν.

Στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομ πρέπει να έχουν ρόλο τόσο η κεντρική εξουσία όσο το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, η τοπική αυτοδιοίκηση, και οι ίδιοι οι Ρομ.

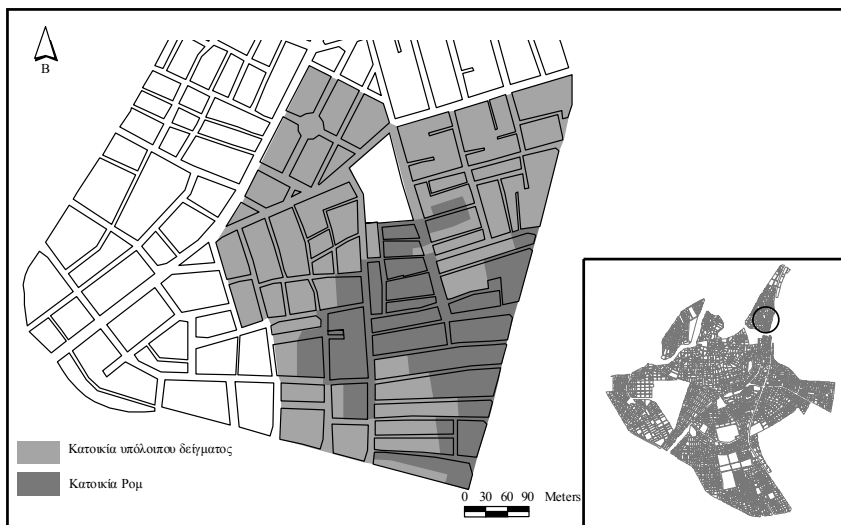
Απαραίτητες προϋποθέσεις για την επιτυχία αυτού:

- α. η δημιουργία υποδομών στους χώρους εγκατάστασης τους
- β. η καταπολέμηση του αναλφαβητισμού τους
- γ. η ενεργοποίηση και ευαισθητοποίηση των Ρομ για τα προβλήματα τους
- ε. η καταπολέμηση των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων που υπάρχουν για αυτούς
- στ. η επίτευξη της συνεργασίας των εμπλεκόμενων θεσμικών φορέων και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, με τους Ρομ
- ζ. ο συντονισμός των τομεακών πολιτικών που εφαρμόζονται για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού σε αυτούς, και
- η. η παραχώρηση αρμοδιοτήτων και πόρων στην τοπική αυτοδιοίκηση για να μπορεί να αντιμετωπίζει άμεσα τα προβλήματα που αφορούν τους Ρομ

Συμπερασματικά, πέρα από τις θεωρητικές αντιλήψεις της κοινωνικής ενσωμάτωσης και της κοινωνικής ένταξης (οι οποίες λογικά απέτυχαν), κατά την γνώμη του συντάκτη, βασική επιδίωξη μιας νέας στρατηγικής-πολιτικής παρέμβασης πρέπει να είναι, η αρμονική συνύπαρξη των Ρομ με τις υπόλοιπες πληθυσμιακές

⁸ Βλ. πίσω σημειώσεις

ομάδες, με παρεμβάσεις οι οποίες θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη της κοινωνικής δυναμικής μέσω υλικών και συμβολικών ανταλλαγών.

Εικ. 1: Περιοχή διεξαγωγής της έρευνας

Βεβαίως η επιτυχία της εφαρμοζόμενης πολιτικής σ' αυτό το πλαίσιο, εξαρτάται τόσο από το περιεχόμενό της όσο και από το συγχρονισμό με άλλες ενέργειες που συνθέτουν τελικά μια πολυτομεακή παρέμβαση η οποία εκ των πραγμάτων οδηγεί σε ευκολότερη αποδοχή των αποτελεσμάτων.

Με αυτό το σκεπτικό στην περιοχή των Νταμαρίων της Νέας Σμύρνης τον τελευταίο καιρό αναπτύχθηκε με τη συνεργασία του Δήμου Λάρισας, της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Λάρισας (ΚΕΚ Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Λάρισας) και των ιδίων των Ρουντάρηδων, μια προσπάθεια κατάρτισης των ανέργων νέων της περιοχής, με σκοπό την επαγγελματική δραστηριοποίηση αυτών στον τομέα της ανακύκλωσης υλικών.

Η ομάδα εργασίας που δημιουργήθηκε υπό τον συντονισμό του κ. Πουτσιακά Νικόλαου (Κοινωνιολόγου – Εθνολόγου) υλοποίησε αρχικά μια πρόταση κατάρτισης για τους νέους ανέργους της περιοχής, στον τομέα της ανακύκλωσης υλικών η οποία και κατατέθηκε στο υπουργείο εργασίας.

Πιο συγκεκριμένα και με στόχο την καταπολέμηση του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας υιοθετήθηκε η δραστηριοποίηση των νέων ανέργων κατοίκων της περιοχής στο «πilotικό πρόγραμμα ανακύκλωσης Χαρτιού του Δήμου Λάρισας». Η δραστηριοποίηση αυτή, υπήρξε κατά την διάρκεια της υλοποίησης της προαναφερθείσας πρότασης προγράμματος κατάρτισης με τίτλο **Συλλέκτες Ανακυκλώσιμων Υλικών** στο πλαίσιο του «*επιχειρησιακού προγράμματος για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού από την αγορά εργασίας*» (φορέας υλοποίησης το ΚΕΚ Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Λάρισας)⁹.

Στο συγκεκριμένο πρόγραμμα κατάρτισης υπήρξε αυξημένη πρόθεση συμμετοχής από τον πληθυσμό κάτι που εξηγείται τόσο από το ανταγωνιστικό του περιεχομένου του, όσο και από το γεγονός της μη ύπαρξης εδώ και πολλά χρόνια προγραμμάτων κατάρτισης για την περιοχή.

⁹ Η δραστηριοποίηση στο pilotικό πρόγραμμα έγινε κατά την πρακτική άσκηση των καταρτιζομένων.

Είναι γεγονός ότι η συγκεκριμένη ομάδα νέων εξαιτίας των συνθηκών που επικρατούν στην περιοχή αντιμετωπίζει μεγάλο πρόβλημα για την εύρεση εργασίας με συνθήκες που μπορούν να προάγουν το ποιοτικό στοιχείο στη ζωή αυτών και των οικογενειών τους.

Γι' αυτό και το όλο πρόγραμμα εστιάστηκε στη φιλοσοφία προσφοράς σε αυτούς ενός αντικειμένου κατάρτισης χρήσιμου στην σύγχρονη κοινωνία, το οποίο επιπρόσθετα έχει στο πεδίο της επαγγελματικής δραστηριοποίησης καλές προοπτικές εξέλιξης γι' αυτούς που θα το ακολουθήσουν.

Η επιλογή του τομέα της ανακύκλωσης υλικών για την κατάρτιση των νεαρών ανέργων κατοίκων της Νέας Σμύρνης Λάρισας (περιοχή Νταμάρια) έγινε εξαιτίας του γεγονότος ότι η ανακύκλωση ως δραστηριότητα αποτελεί «παρθένο» τομέα απασχόλησης.

Ακόμη η οικολογική σκέψη που αρχίζει να υιοθετείται ως βασική συνισταμένη των επιλογών δράσης του διοικητικού μηχανισμού (ΟΤΑ κ.α.), οδηγεί στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας τις οποίες θα μπορούν να εκμεταλλευτούν οι καταρτισμένοι νέοι των Νταμαρίων.

Επιπρόσθετα η άμεση επαφή του πληθυσμού της περιοχής (όπως προκύπτει από την παράδοσή τους) με το περιβάλλον και με συναφή παραδοσιακά επαγγέλματα προς αυτό του συλλέκτη ανακυκλώσιμων υλικών, σε συνδυασμό με την πλήρη ανάλυση στην ομάδα των καταρτιζόμενων του θέματος της ανακύκλωσης (από το πρόγραμμα κατάρτισης), κάνει τους τελευταίους ανταγωνιστικούς στο πεδίο αυτό και υπόσχεται επιτυχία των στόχων που είχαν αρχικά τεθεί στην πρόταση για το πρόγραμμα προς στο υπουργείο εργασίας.

Παράλληλα η αντιμετώπιση της υποβάθμισης του περιβάλλοντος στον αστικό ιστό της πόλης με τη δραστηριότητα της ανακύκλωσης, και η στήριξη μιας ομάδας νέων ανέργων με προσφορά σ' αυτούς εργασίας, βελτιώνει τόσο την εικόνα της πόλης όσο και την κατάσταση των ανέργων (αύξηση βιοτικού επιπέδου, εκπαίδευσης, κ.α). Η επίτευξη ενός τέτοιου αποτελέσματος μπορεί να γίνει «κράχτης» για την υλοποίηση άλλων προγραμμάτων παρόμοιας υφής σε πολλούς άλλους δήμους.

Το όφελος τελικά για τις κοινωνίες από τέτοιες συνδυασμένες ενέργειες είναι σημαντικό στον οικονομικό (αύξηση παραγωγικότητας πληθυσμού), οικολογικό (βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος) και κοινωνικό (αναίρεση αποκλεισμών) τομέα.

Όμως το πιο σημαντικό από όλα είναι ότι πλέον η συγκεκριμένη ομάδα μπορεί με νέες μεθόδους να πετύχει το βιοπορισμό της, αναπτύσσοντας ταυτόχρονα μια νέα «επαγγελματική κουλτούρα». Η σύνδεση του επαγγέλματός αυτής της ομάδας ανέργων με την προστασία του περιβάλλοντος, με τον καιρό αφού γίνει η κατάλληλη ζύμωση στη σκέψη του κοινωνικού συνόλου, θα αναδείξει και θα δικαιώσει τη συγκεκριμένη ομάδα για την επιλογή της, δίνοντάς της αναγνώριση πέρα από τις οικονομικές απολαβές.

Η δομή του συγκεκριμένου προγράμματος ανακύκλωσης για τους άνεργους νέους της περιοχής των Νταμαρίων της Νέας Σμύρνης Λάρισας, αποτελείτο από δράσεις όπως η προκατάρτιση (εισαγωγή σε θέματα περιβάλλοντος, υγείας, δικαιωμάτων του πολίτη κ.α) , η κυρίως κατάρτιση (μεθοδολογία συλλογής υλικών, ροές, σχέσεις με την αγορά εργασίας κ.α), η προώθηση στην αγορά εργασίας (έρευνα

αγοράς, επαφές με την ομάδα στόχο, οργανωτικό πλαίσιο προγράμματος ανακύκλωσης) αλλά και η στήριξη των νέων που το παρακολούθησαν με συνοδευτικές-υποστηρικτικές υπηρεσίες (για να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα αυτής της νέας τους εμπειρίας, ενίσχυση αυτοπεποίθησης, ομαλή ένταξη στο νέο εργασιακό περιβάλλον – συμβολή του ΔΟΥΚ). Σε κάθε δράση βασικός στόχος ήταν η παροχή στους καταρτιζόμενους των απαιτούμενων εφοδίων για την καταπολέμηση των υποκειμενικών και αντικειμενικών συνθηκών του αποκλεισμού.

Το γεγονός της συμμετοχής στις δράσεις του προγράμματος της τοπικής αυτοδιοίκησης (πιλοτικό πρόγραμμα ανακύκλωσης χαρτιού Δήμου Λάρισας— Διεύθυνση Καθαριότητας ΔΛ), ήδη αποφέρει την απασχόληση σ' αυτό τεσσάρων από τα δεκαπέντε άτομα που παρακολούθησαν το πρόγραμμα, με προοπτική απασχόλησης και για τους υπολοίπους σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Ακόμη η προσφορά γνώσης σε αντικείμενα όπως το σύστημα της αγοράς, αλλά και οι ενέργειες για την προώθηση των νέων που κατοικούν στα Νταμάρια της Νέας Σμύρνης στην αγορά εργασίας, κάνουν ορατή την επίτευξη μετά από εύλογο χρονικό διάστημα, μιας εταιρίας από τους καταρτισμένους νέους η οποία θα δραστηριοποιείται στον τομέα της ανακύκλωσης υλικών (ήδη η στήριξη από τη τοπική αυτοδιοίκηση υπάρχει, και αναμένεται να επιτευχθεί η συγκεκριμένη εταιρία με τη διεύρυνση του προγράμματος ανακύκλωσης από το Δήμο).

Αυτό θα προσδώσει μια νέα δυναμική στην δραστηριοποίηση αυτών των νέων ανθρώπων, θα ενεργήσει με πολλαπλασιαστικά οφέλη για τον υπόλοιπο πληθυσμό και θα αναβαθμίσει τη θέση της περιοχής τόσο υλικά, όσο και σε άλλους τομείς.¹⁰

Η όλη επιτυχία του προγράμματος αλλά και της αποδοχής των καταρτισμένων ανέργων νέων με θετικότερους όρους από πριν, εξαρτάται και βασίζεται πάντα κατά την άποψη της ομάδας εργασίας, στην αντιμετώπιση αυτών ως μιας ομάδας ανέργων νέων με τις ίδιες απαιτήσεις, όνειρα και επιδιώξεις από τη ζωή με τους υπόλοιπους νέους που ζούνε στη σύγχρονη αστική κοινωνία της Λάρισας.

Σημειώσεις

- Αζίζι-Καλατζή Α., Ζώνιου-Σιδέρη Α., Βλάχου Α., 1996, Προκαταλήψεις και στερεότυπα - δημιουργία και αντιμετώπιση, Αθήνα, ΓΓΛΕ
- Βασιλειάδου Μ., 1997, Οι τσιγγάνοι στην Ελλάδα: Μύθος και πραγματικότητα, 2ο κοινό Συνέδριο κοινωνικών λειτουργών Ελλάδας-Κύπρου: Πληθυσμιακές ομάδες σε κρίση, Αθήνα
- Γαβριηλίδης Π., 1996, Για την ενεργοποίηση της ΤΑ στην προοπτική της ήπιας κοινωνικής ένταξης των τσιγγάνων πολιτών, Πανελλήνιο διαδημοτικό δίκτυο ΡΟΜ
- Γεωργίου Γ., Τερζοπούλου Μ., 1996, Οι τσιγγάνοι στην Ελλάδα, Αθήνα, ΓΓΛΕ
- Γεωργοσακόπουλος Θ., Πατσουράτης Β., 1997, Δημόσια Οικονομικά, Αθήνα, Το Οικονομικό

¹⁰ Αυτό θα συμβεί όπως ήδη ανεφέρθη, εξαιτίας της συνδυασμένης παρέμβασης που το ίδιο το πρόγραμμα εξ' αρχής εμπειρείχε στους τομείς προστασίας του περιβάλλοντος (ανακύκλωση υλικών) και καταπολέμησης της ανεργίας σε μια ομάδα νέων ανθρώπων.

- Γκότοβος Α., 1996, Ρατσισμός: Κοινωνικές, ψυχολογικές και παιδαγωγικές όψεις μιας ιδεολογίας και μιας πρακτικής, Αθήνα, ΓΓΛΕ
- Έξαρχος Γ., 1996, Αυτοί είναι οι τσιγγάνοι, Αθήνα, Γαβριηλίδης
- Ίδρυμα Σακη Καραγιωργα, 1998, Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός, 6ο Επιστημονικό Συνέδριο, Αθήνα, ΙΣΚ
- Ιωαννίδου Α., 1990, Οι Rom του Δενδροποτάμου, Θεσσαλονίκη, τόμος 2, σελ. 431-457
- Καλαμαράς Δ., Ξυδιανός Χ., 1995, Ολοκληρωμένη παρέμβαση στην περιοχή Αλιβερίου, Δήμου Νέας Ιωνίας, Νομού Μαγνησίας, Διπλωματική εργασία, Βόλος, ΤΜΧΠΑ, ΠΘ
- Καλατζόπουλος - Κορρές, 1977, Η αστικοποίηση των τσιγγάνων στον ελληνικό χώρο, αδημοσίευτη εργασία, ΕΜΠ, έδρα πολεοδομίας
- Καραντινός Δ., Κονιόρδος Μ., Τίνιος Π., 1990, Πρώτη Εθνική Έκθεση, Παρατηρητήριο πολιτικών καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού, Αθήνα, ΥΠΕΣ, ΕΚΚΕ
- ΚΕΚΜΟΚΟΠ, 1998, Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική εμπειρία, Αθήνα, Gutenberg
- Κοκκινάκη Σ., 1983, Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των τσιγγάνων της περιοχής των Άνω Λιοσίων Αττικής, Ε.Κ.Ε, τόμος 48, σελ. 110-121
- Λεπενιώτης Γ., 1988, Τσιγγάνοι και Ρατσιστικές ιδεολογίες στον ελληνικό χώρο, Δελτίο των συνεργαζομένων οικολογικών οργανώσεων τχ. 6, τόμος β, σελ. 39-44, Πανελλήνιο διήμερο διαλόγου και προβληματισμού. Θέματα: μειονότητες και κοινωνικά κινήματα - Πολιτικοί και κοινωνικοί θεσμοί
- Λεπενιώτης Γ., 1988, Τσιγγάνοι και ελληνικός χώρος, Θεσσαλονίκη, ΑΠΘ
- Λυδάκη Α., 1997., Μπαλαμέ και Ρόμα: Οι τσιγγάνοι των Άνω Λιοσίων, Αθήνα, Καστανιώτης
- Μάρκου Γ., 1996, Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση, Αθήνα, ΓΓΛΕ
- Μουχέλη Α., 1996, Τσιγγάνοι και κοινωνικός αποκλεισμός, (στο ΕΚΚΕ, 1996, Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα. Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής. Έκθεση για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Αθήνα, ΕΚΚΕ, τόμος α, σελ. 491-523)
- Μοσχονάς Α., 1998, Τάξεις και στρώματα στις σύγχρονες κοινωνίες, Αθήνα, Οδυσσέας
- Ντούσας Δ., 1997, Rom και Φυλετικές Διακρίσεις, Αθήνα, Gutenberg
- Παυλή Μ., Σιδέρη Α. 1990, Οι τσιγγάνοι της Αγίας Βαρβάρας και της Κάτω Αχαΐας, Αθήνα, ΓΓΛΕ
- Πρόταση Συλλέκτες Ανακυκλώσιμων υλικών, 1998, φορέας υλοποίησης ΚΕΚ Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Λάρισας
- Σωμαράς Χ., 1998, Ο κοινωνικός αποκλεισμός των Rom. Οι αιτίες, οι διαστάσεις, η πολιτική και οι επιπτώσεις του φαινομένου. Τα Νταμάρια της Νέας Σμύρνης Λάρισας, Διπλωματική εργασία, Βόλος: ΤΜΧΠΑ, ΠΘ
- Επτά ημέρες-Ταξιδεύοντας με τους τσιγγάνους, Καθημερινή, 8/1/95